



Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi Ortaklarının Memnuniyetlerinin Belirlenmesi*

İbrahim TİMURKAYNAK¹, Gökse ARMAĞAN²

*Bu çalışma Adnan Menderes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından 19.04.2017 tarihinde onaylanan Yüksek Lisans tezinden hazırlanmıştır.

¹Kayseri Şeker Fabrikaları A.Ş., Kayseri Pancar Bölge Müdürlüğü, Kocasinan, Kayseri

²Adnan Menderes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Aydın

Makale Künyesi

Araştırma Makalesi

Sorumlu Yazar

Gökse ARMAĞAN
garmagan@adu.edu.tr

Geliş Tarihi: 07.11.2017

Kabul Tarihi: 24.11.2017

Tarım Ekonomisi Dergisi
Cilt: 23 Sayı: 2 Sayfa: 289-297

DOI 10.24181/tarekoder.369541

Özet

Tarımsal üretimin ekonomik açıdan başarıya ulaşması, üretim tekniğine, üreticilerin etkinliği ise örgütlenmelerine bağlıdır. Bu çalışmanın temel amacını Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarının memnuniyetlerinin ve beklentilerinin belirlenmesi oluşturmaktadır. Çalışmanın tüm üreticileri kapsamı açısından Kayseri Şeker Fabrikasının üretim yaptığı Kayseri, Sivas ve Yozgat'ta bulunan 12 Bölge Müdürlüğündeki 170 üreticiyle yüz yüze anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kooperatif ortaklarının memnuniyetlerini içeren madde boyutlarının belirlenmesinde faktör analizinden, bu boyutların kooperatif başarısına etkisinin belirlenmesinde ise yapısal eşitlik modelinden yararlanılmıştır. Bulgular üyelerin memnuniyetinin kooperatife duyulan güven, kooperatifin ekonomik faydası, kooperatifin sosyal faydası ve kooperatife duyulan inanç boyutlarıyla temsil edilebileceğini göstermektedir. Sonuçlar özellikle kooperatife duyulan güven ve inancın kooperatif başarısına önemli düzeyde etki yaptığını ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Pancar Ekicileri Kooperatifi, Üretici Memnuniyeti, Yapısal Eşitlik Modeli, Kayseri.

An Evaluation of Satisfaction of Members in the Beet Growers Cooperatives-Kayseri

Abstract

Achieving economic success in agricultural production and effectiveness of producers respectively depends on production technique and organization status. The main purpose of this study is the determination of the satisfaction and expectations of the partners of Kayseri Beet Growers Cooperative. In terms of scope of all the producers of the study, a face-to-face survey was conducted with 170 producers in 12 Regional Directorates located in Kayseri, Sivas and Yozgat, where Kayseri Sugar Factory produced. In the study, factor analysis was used to determine the content of the satisfaction of the cooperative partners and structural equation model was used to determine the effect of these factors on cooperative success. Findings show that the satisfaction of the partners can be represented by the trust on cooperative, the economic benefit of the cooperative, the social benefits of the cooperative and the belief on cooperative. The results show that trust and belief on cooperatives have a significant effect on cooperative success.

Key words: Beet Growers Cooperative, Producer Satisfaction, Factor Analysis, Structural Equation Model, Kayseri.

1.GİRİŞ

Günümüzde gelişmiş ülkelerde tarımda, üretimden pazarlamaya kadar olan tüm süreci kooperatiflerin kontrol ettiği bilinmektedir. Aynı şekilde gelişme yolunda olan birçok ülke sosyo-ekonomik kalkınma için kooperatifleri bir araç olarak kullanmaktadır (Özcan, 2005). Kooperatifler, tüm dünyada ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanmasının yanında, ekonomik krizlerle başa çıkılması, küresel ısınma ve iklim değişiklikleriyle mücadele edilmesi, gıda güvencesinin sağlanması ve kayıt dışı ekonominin önlenmesi gibi birçok konu çözüm fırsatları sunmaktadır. Bunun yanı sıra, istihdam yaratılması, yoksulluğun azaltılması, sosyal adaletin yaygınlaştırılması, demokrasinin yerleştirilmesi, kadınların güçlendirilmesi ve ekonomik faaliyetlere katılımın sağlanmasında da çok önemli görevler üstlenmektedir (Çelik, 2012). Dolayısıyla tarım sektöründe yaşanan birçok problemin ortak çözümü etkili bir örgüt yapısı olabilir (Everest ve Yercan, 2016).

Kooperatiflerin bu önemine karşın Avrupa Birliği ile kıyaslandığında Türkiye'de bu konunun henüz istenilen düzeyde başarıya ulaşmadığı ifade edilebilir (Yercan, 2007; Serinikli ve İnan, 2011). Bu durumun temel nedenlerinden birini çiftçilerin örgütlenmeye uzak durmaları oluşturmaktadır (Şahin vd., 2013). Bu yüzden başarılı kooperatiflerin başarıya nasıl ulaştıklarını ortaklar açısından derinlemesine incelenmek Türkiye'de kooperatiflerin daha etkin hale gelmesine yardımcı olabilir.

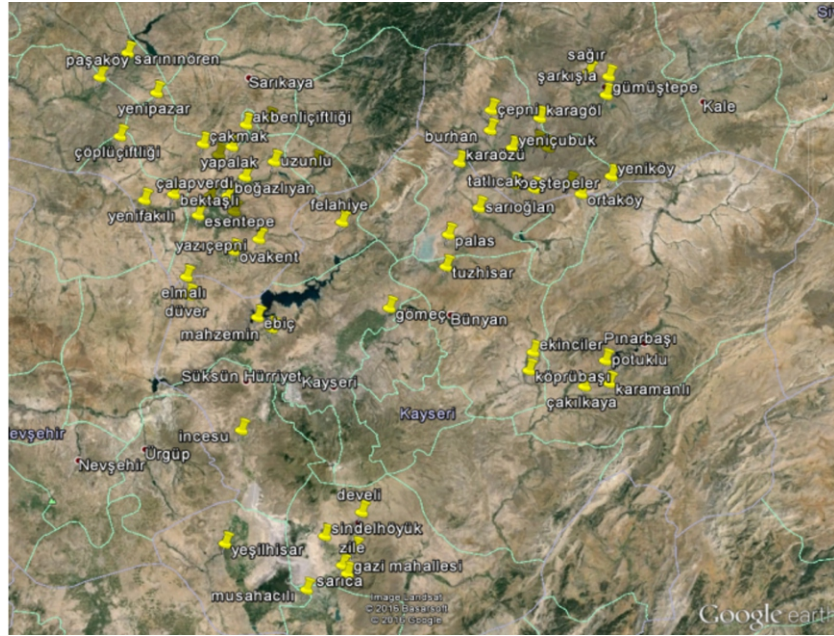
Bu bağlamda bu çalışmada Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ve üyelerine odaklanılmıştır. Bu kooperatif ülke ve bölge

ekonomisine çok önemli katkılar sağlamaktadır. Kooperatif bünyesinde Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş. ve Boğazlıyan Şeker Fabrikası A.Ş. iştirakleri ile her yıl ortalama 9000 çiftçiye üretim yaptırmakta ve mevsime bağlı olarak ortalama 3000 işçiye iş vermektedir (Pankobirlik, 2015). Bu açıdan bu kooperatifin ortaklarının memnuniyetlerinin belirmesi ve kooperatifin başarısına etki eden temel unsurların ortaya konması çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Böyle bir analiz diğer kooperatiflerin sorunlarına da ışık tutması açısından önemlidir.

Öte yandan pancar ekicileri kooperatifleri konusunda yapılan önceki çalışmaların bir kısmı kooperatif üyelerinin sosyo-ekonomik analizini (Erol, 1998), bir kısmı kooperatifin ekonomik faaliyetlerini (Arslan, 2007), bir kısmı ise şeker pancarına yapılan çeşitli politik uygulamaların sonuçlarını incelemiştir (Kepoğlu, 2008; Tuğcu, 2009). Kooperatif ortaklarının beklentilerine yönelik kapsamlı bir araştırmanın yapılmamış olması bu çalışmanın diğer bir önemini ortaya koymaktadır.

2.MATERYAL ve YÖNTEM

Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi 79.329 ortağı ve 13 adet satış mağazası ile bölgenin en büyük çiftçi kuruluşlarından biridir. Kooperatif üyeleriyle yapılan yüz yüze anket çalışmalarından elde edilen veriler çalışmanın ana materyalini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra önceki çalışmalar, akademik dergi, kitap ve elektronik ortamdan elde edilen veriler çalışmanın ikincil materyalleridir. Ortaklarının memnuniyetlerinin belirlenmesi hedeflenerek Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş.'ye ait 12 Pancar Bölge Müdürlüğünün bulunduğu ilçe belirlenmiştir. Buna göre Kayseri, Sivas ve Yozgat illerinin ilçe, köy ve beldelerinde anket çalışması yapılmış ve bu yerler harita üzerinde işaretlenerek Şekil 1'de gösterilmektedir.



Şekil 1. Anket çalışmasında gidilen yerlerin harita üzerindeki gösterimi

Çalışmada sonlu bir ana kitleden iadesiz örnek hacmi belirleme formülü kullanılarak ankete konu olan kooperatif ortağı çiftçiler belirlenmiştir (Miran, 2002).

$$n = \frac{N_z^2 \sigma^2}{d^2(N-1) + z^2 \sigma^2}$$

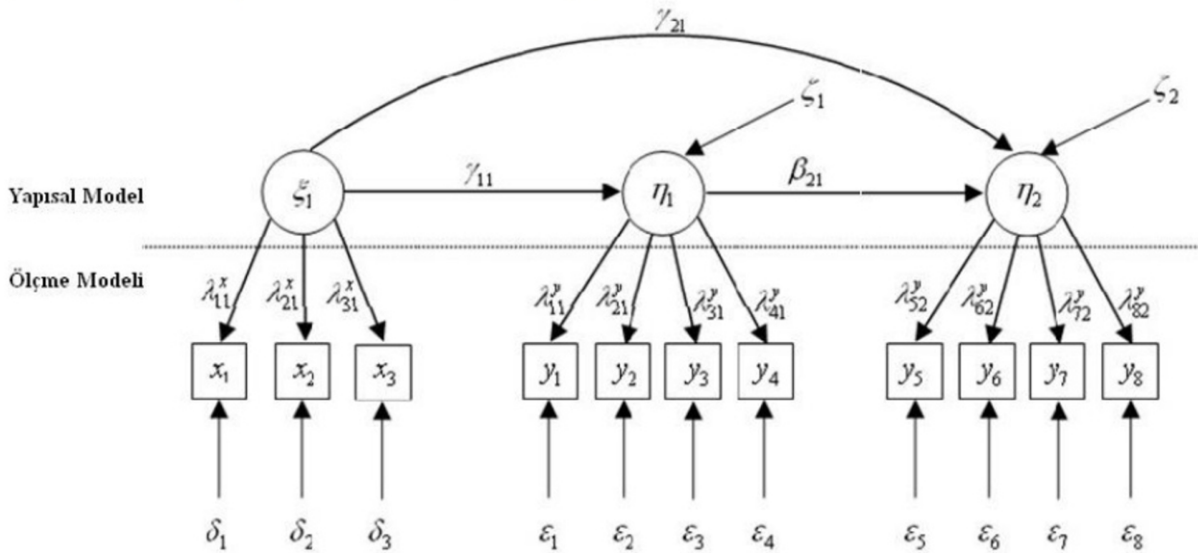
Burada; n: Örnek Hacmi, N: Anakitle, σ^2 : Anakitlenin Varyansı, d: Hata Değeri ve z: İstenen güven düzeyine ait güven faktörüdür. Örnek hacmi, %90 güven aralığı ve %5 hata payı kullanılarak belirlenmiştir (%90 için, 1,645'tir). Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortağı ve yıl içerisinde pancar ekimi gerçekleştiren çiftçi sayısı 8871'dir (Anonim 2014). Buna göre %90 güven aralığı ve %10 hata payı için örnek hacmi 170 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bu örnek hacmi ortakların işletme arazi büyüklüğüne ve ilçedeki üye sayısına oranlanarak Çizelge 1'de sunulmuştur. Çizelge 1'de 50 dekar kadar üretim yapanlar 1. Grup, 50–100 dekar arası üretim yapanlar 2. Grup, 100–150 dekar arası üretim yapanlar 3. Grup, 150–250 dekar arası üretim yapanlar 4. Grup ve 250 dekar üzeri üretim yapanlar 5. Grup olarak sınıflandırılmıştır. Gruplara göre 1.grup için 41, 2. Grup için 39, 3. Grup için 38, 4. Grup için 33 ve son grup için 19 üye ile yüz yüze anket çalışmaları yürütülmüştür.

Çizelge 1. Anket yapılan ilçeler ve sayıları

	I. Grup (n=41)		II. Grup (n=39)		III. Grup (n=38)		IV. Grup (n=33)		V. Grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Boğazlıyan	8	19.51	5	12.82	8	21.05	12	36.36	5	26.32	38	22.35
Bünyan	3	7.32	4	10.26	1	2.63	1	3.03	0	0.00	9	5.29
Çandır	0	0.00	1	2.56	0	0.00	1	3.03	0	0.00	2	1.18
Develi	1	2.44	2	5.13	2	5.26	9	27.27	1	5.26	15	8.82
Gemerek	4	9.76	5	12.82	4	10.53	0	0.00	6	31.58	19	11.18
Kayseri	5	12.20	7	17.95	7	18.42	0	0.00	0	0.00	19	11.18
Pınarbaşı	0	0.00	1	2.56	1	2.63	1	3.03	0	0.00	3	1.76
Sarıoğlan	3	7.32	3	7.69	2	5.26	3	9.09	0	0.00	11	6.47
Şarkışla	6	14.63	1	2.56	1	2.63	1	3.03	2	10.53	11	6.47
Yenifakılı	2	4.88	2	5.13	1	2.63	0	0.00	1	5.26	6	3.53
Yenipazar	2	4.88	2	5.13	10	26.32	2	6.06	1	5.26	17	10.00
Yeşilhisar	7	17.07	6	15.38	1	2.63	3	9.09	3	15.79	20	11.76
Toplam	41	100.00	39	100.00	38	100.00	33	100.00	19	100.00	170	100.00

Yapılan anketlerin uygulanmasında 5'li likert ölçeği kullanılmıştır. Kooperatif üyelerinin memnuniyet düzeylerini oluşturan boyutların belirlenmesinde faktör analizinden yararlanılmıştır. Bu analiz uygunluğu iki önemli testi içerir. Bu istatistiklerden birincisi olan Kaiser-Mayer-Olkin, ikincisi Bartlett Testidir (Çınar et al., 2016). Kaiser-Mayer-Olkin testi değişkenlerin sahip olduğu toplam varyansın yüzde ne kadarının ortak faktörlerden kaynaklandığını göstermektedir. Bartlett Testi istatistiği ise sıfır hipotezi olarak korelasyon matrisinin birim matrisi olup olmadığını ölçmektedir. Faktör analizinde her değişkenin ortak faktörleri doğrudan bağımlı olduğundan bu katsayılar faktör yükleri adı verilmektedir (Polat, 2011).

Bunun yanı sıra çalışmada üyelerinin memnuniyet düzeyi ve kooperatif başarısı arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Bu model birden fazla açıklayıcı değişken içerebilen gizil değişkenler ve aracı değişkenler yardımıyla sebep sonuç ilişkilerini açıklayabilmesi açısından oldukça avantajlıdır (Şimşek, 2007). Genel bir yapısal eşitlik modeli Şekil 2'de tanımlanmıştır.



Şekil 2. Genel yapısal eşitlik modeli gösterimi

Burada δ : dışsal gizli değişken η : içsel gizli değişken x : bağımlı değişkene ait gözlenen değişken y : bağımsız değişkene ait gözlenen değişken δ : Bağımsız değişkene ait gözlenen değişkenlerin gözlem hataları ε : bağımlı değişkene ait gözlenen değişkenlerin gözlem hataları γ : bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki regresyon katsayıları β : bağımlı değişkenler arasındaki regresyon katsayıları λ_x, λ_y : Gizli değişkenler ile gözlenen değişkenler arasındaki faktör yüklerini temsil etmektedir (Çınar et al., 2016).

3.BULGULAR

Çizelge 2'de ankete katılan kooperatif üyelerine ait çeşitli demografik bulgular sunulmuştur. Buna göre üyelerin en fazla lise mezunu (%34.71), sonrasında ilkokul mezunu (%31.18), ortaokul mezunu (%25.29), en az ise üniversite mezunu (%8.82) olduğu ifade edilebilir. Üreticiler arasında lisansüstü mezun yoktur. Ayrıca 1. Grup orta yaş grubu %68.29, 2. Grup orta yaş grubu % 61.54, 3. Grup orta yaş grubu % 57.89, 4. Grup orta yaş grubu % 57.58, 5. Grup orta yaş grubu % 63.76 olarak belirlenmiştir. Genel olarak genç grup (0–30 yaş arası) % 6.47, orta yaş grubu (30–50 yaş arası) 61.76, yaşlı grup (50 yaş ve üzeri) % 31.76'dır. Bununla birlikte 1. Gruptaki üreticilerin %65.85'i 10–25 yıl arası, 2. Gruptaki üreticilerin %51.28'i 25 yıl ve üzeri, 3. Gruptaki üreticilerin %47.37'sinin 10–25 yıl arası, 4. Gruptaki üreticilerin %48.48'inin 10–25 yıl arası, 5. Gruptaki üreticilerin ise %63.16'sının 10-25 yıl arası üreticilik tecrübesi olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak üreticilerin %12.35 'inin 10 yıla kadar üreticilik tecrübesi olduğu, %53.53'ünün 10–25 yıl arası üreticilik tecrübesi olduğu, %34.12'sinin ise 25 yıl ve daha fazla üreticilik tecrübesi olduğu görülmektedir. Üretici grupları içerisinde üretici gelirlerine bakıldığında, işletme büyüklüğü arttıkça tarımsal gelirden artmaktadır. En fazla geliri 5. Grup içerisinde %84.21' i 100,000 TL ve üzeri kazanırken, en az geliri 1. Grup içinde %80.49'u 50,000 TL'nin altında yıllık gelir elde etmektedir.

Ayrıca işletme büyüklüğüne bağlı olarak 1. Grubun % 63.41'i, 2. Grubun %76.92'si, 3. Grubun % 63.16'sı, 4. Grubun % 75.76'sı ve 5. Grubun % 78.95'i kooperatife ortak olduktan sonra gelirinin olumlu yönde arttığını ifade etmişlerdir. Buna göre gelir artış yüzdesi işletme büyüklüğüne bağlı olarak değişmiştir.

Çizelge 2. Demografik özellikler

		I. Grup (n=41)		II. Grup (n=39)		III. Grup (n=38)		IV. Grup (n=33)		V. Grup (n=19)		Toplam (n=170)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ortakların Öğrenim Durumu Dağılımı	İlkokul	13	31.71	13	33.33	11	28.95	11	33.33	5	26.32	53	31.18
	Ortaokul	13	31.71	9	23.08	8	21.05	10	30.3	3	15.79	43	25.29
	Lise	12	29.27	14	35.9	16	42.11	8	24.24	9	47.37	59	34.71
	Üniversite	3	7.32	3	7.69	3	7.89	4	12.12	2	10.53	15	8.82
Ortakların Yaş Dağılımı	0–30 Yaş Arası	3	7.32	0	0	4	10.53	3	9.09	1	5.26	11	6.47
	30–50 Yaş Arası	28	68.29	24	61.54	22	57.89	19	57.58	12	63.16	105	61.76
	50 Yaş ve Üzeri	10	24.39	15	38.46	12	31.58	11	33.33	6	31.58	54	31.76
Ortakların Üreticilik Tecrübeleri	10 Yıla Kadar	7	17.07	1	2.56	6	15.79	5	15.15	2	10.53	21	12.35
	10–25 Yıl Arası	27	65.85	18	46.15	18	47.37	16	48.48	12	63.16	91	53.53
	25 Yıl ve Üzeri	7	17.07	20	51.28	14	36.84	12	36.36	5	26.32	58	34.12
Üreticilerin geliri	0–49 000 TL	33	80.49	19	48.72	10	26.32	1	3.03	1	5.26	64	37.65
	50 000–99 000 TL	6	14.63	10	25.64	13	34.21	10	30.3	2	10.53	41	24.12
	100 000 TL ve Üzeri	2	4.88	10	25.64	15	39.47	22	66.67	16	84.21	65	38.24
	Toplam	41	100	39	100	38	100	33	100	19	100	170	100

Çizelge 3'te ortakların tarımsal üretim deseni, ailelerindeki tarımda çalışan birey dağılımı ve tarım dışı gelir durumu sunulmuştur. Buna göre üreticilerin ürettiği ürünler arasında tüm gruplarda üretim alanı olarak %55.44 ile buğday 1. sırada, şeker pancarı %27.80 ile 2. sırada, arpa ise %8.02 ile 3. sırada yer almaktadır. Buğdayın 1. sırada olmasının nedeni sulanamayan arazi

varlığının sulanan arazi varlığından fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Arpanın 3. sırada yer almasının sebebi sulanamayan arazilerde ekonomik değer olarak buğdaydan daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır. 1. Grup, 2. Grup ve 3. Gruptaki işletmelerde ürün deseni fazla iken 4. Grup ve 5. Gruptaki işletmelerde üretim deseni azalmakta tarla işçiliği yoğun olan tarla bitkilerine yönelmektedirler.

Üretici gruplarından; 1. Gruptaki üreticilerin %46.34'ünün ailesinden sadece kendisi, 2. Gruptaki üreticilerin %56.41'inin ailesinden 2-4 kişi, 3. Gruptaki üreticilerin %71.05'inin ailesinden 2-4 kişi, 4. Gruptaki üreticilerin %63.64'ünün ailesinden 2-4 kişi ve 5. Gruptakilerin %78.95'inin ailesinden 2-4 kişi tarımda çalışmaktadır. 1. Gruptaki üreticilerin işletme büyüklüğü az olduğu için kendileri ek iş gücü olmadan üretim yapabilmekte ancak işletme büyüklüğü arttıkça ek iş gücüne ihtiyaç duyulmakta bu iş gücü de öncelikle aileden sağlanmaktadır. İşletme büyüklüğü fazla olan üreticilerin, ailedeki tarımda çalışan kişi sayısının artmamasının sebebi dışarıdan aile dışı iş gücü kullanımındır.

Üretici grupları incelendiğinde, tarım dışı geliri olan üreticiler 1. Grupta %51.22, 2. Grupta %53.85 ve 5. Grupta %57.89 iken tarım dışı geliri olmayanlar 3. Grupta %57.89 ve 4. Grupta %51.52'dir. Genel olarak bakıldığında tarım dışı geliri olanlar %50.00 ve tarım dışı geliri olmayanlar %50.00'dir.

Çizelge 3. Ortakların tarımsal üretim deseni, ailelerindeki tarımda çalışan birey dağılımı ve tarım dışı gelir durumu

	I. Grup (n=41)		II. Grup (n=39)		III. Grup (n=38)		IV. Grup (n=33)		V. Grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	%	STD	%	STD	%	STD	%	STD	%	STD	%	STD
Ortakların tarımsal üretim deseni												
Pancar	14.02	138.27	21.64	139.24	20.53	136.83	36.07	138.19	37.43	141.05	27.8	135.76
Buğday	75.35	350.29	61.06	353.77	63.58	358.91	40.56	349.39	48.21	353.41	55.44	354.67
Arpa	0	0	3.7	158.49	9.7	163.14	9	144.31	11.16	279.35	8.02	270.68
Patates	0.67	362.86	0	0	1.4	353.59	0	0	2.33	200.27	1.05	361.8
Ayçiçeği	6.28	106.46	2.44	148.73	1.69	113.21	4.61	147.25	0.47	110.42	2.62	105.83
Mısır (silajlık)	1.34	105	10.39	149.22	1.47	112.99	9.75	137.98	0.4	55.25	4.28	156.77
Nohut	1.63	3.54	0.13	104.46	0	0	0	0	0	0	0.19	34.63
Kabak	0	0	0.55	132.85	1.62	133.6	0	0	0	0	0.51	208.6
Yonca	0.17	106.07	0	0	0	0	0	0	0	0	0.02	106.07
Elma	0.54	126.21	0.01	148.29	0	0	0	0	0	0	0.06	147.18
Kayısı	0	0	0.08	360.22	0	0	0	0	0	0	0.01	360.22
Ortakların ailelerindeki tarımda çalışan birey dağılımı												
	I. Grup (n=41)		II. Grup (n=39)		III. Grup (n=38)		IV. Grup (n=33)		V. Grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kendisi	19	46.34	12	30.77	5	13.16	9	27.27	3	15.79	48	28.24
2-4 Kişi	18	43.9	22	56.41	27	71.05	21	63.64	15	78.95	103	60.59
4 Kişi Üzeri	4	9.76	5	12.82	6	15.79	3	9.09	1	5.26	19	11.18
Ortakların tarım dışı geliri												
Gelirim Var	21	51.22	21	53.85	16	42.11	16	48.48	11	57.89	85	50
Gelirim Yok	20	48.78	18	46.15	22	57.89	17	51.52	8	42.11	85	50

Çizelge 4'te üyelerin kooperatife karşı duyarlılıkları sunulmuştur. Buna göre 1. Grubun %53.66'sı, 2. Grubun %64.10'u, 3. Grubun %76.32'si, 4. Grubun %75.76'sı ve 5. Grubun %89.47'si son genel kurula katılmıştır. Bulgular göre işletme büyüklüğü arttıkça üreticilerin genel kurula katılma oranı artmaktadır. Üretim miktarı arttıkça üreticiler kendileri hakkında alınan kararları daha yakından takip etmektedir.

Çizelgede üreticilerin genel olarak %36.47'sinin ana sözleşmesi okuduğunu, %63.53'ünün ise ana sözleşmeyi okumadığı gözlemlenmektedir. Ancak üreticiler ana sözleşmeyi okumak yerine bağlı oldukları Bölge Müdürlükleri tarafından dağıtılan

bildiri ve gönderilen SMS yolu ile teknik şartlardan haberdar olabilmektedir.

Çizelgede ayrıca kooperatif hesaplarıyla ilgili üyelerin bilgi edinme durumu sunulmuştur. Buna göre 1. Gruptakilerin %65.85'i, 2. Gruptakilerin %56.41'i, 3. Gruptakilerin %55.26'sı, 4. Gruptakilerin %57.58'si ve 5. Gruptakilerin %52.63'ü kooperatif hesaplarıyla ilgili bilgi edinmektedirler. İşletme büyüklüğü arttıkça üreticilerin bilgi edinme oranı azalmaktadır. Küçük işletmeler hesaplarını daha çok kontrol edip ona göre girdi kullanırken büyük işletmeler hesaplarını daha az kontrol etmekte ve yılsonu dökümde kontrolü sağlamaktadırlar.

Çizelgede son olarak üyelerin yönetime katılma durumları sunulmuştur. Üretici grupları incelendiğinde 2. Grup haricinde tüm gruplardan 1 kişi yönetim kurulunda yer almaktadır. Yönetim kurulunda yer almanın işletme büyüklüğü ile ilişkili değildir.

Çizelge 4. Üyelerin kooperatife karşı duyarlılıkları

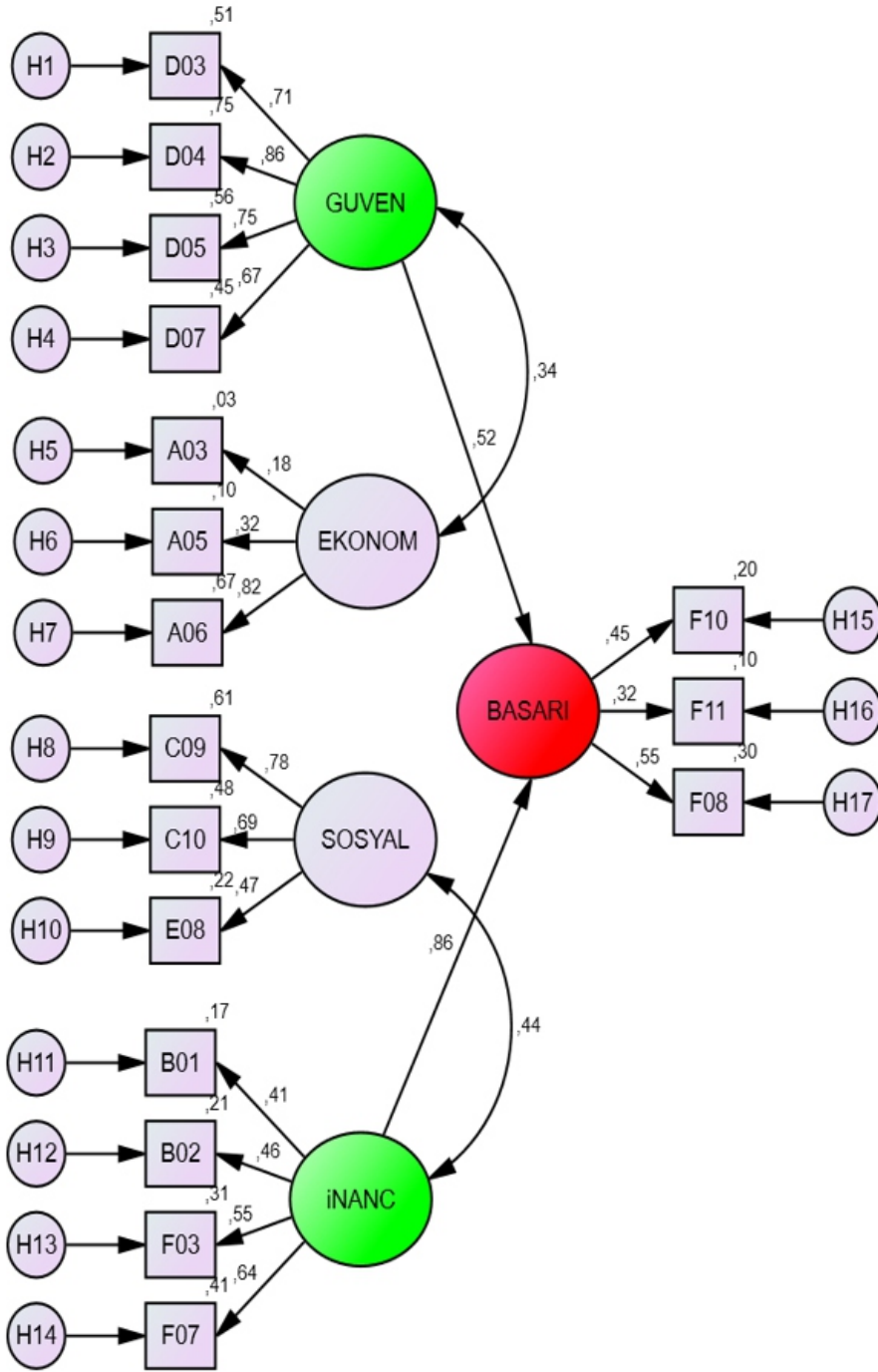
	I. Grup (n=41)		II. Grup (n=39)		III. Grup (n=38)		IV. Grup (n=33)		V. Grup (n=19)		Toplam (n=170)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Üyelerin Genel Kurula Katılma Dağılımı												
Katıldım	22	53.66	25	64.1	29	76.32	25	75.76	17	89.47	118	69.41
Katılmadım	19	46.34	14	35.9	9	23.68	8	24.24	2	10.53	52	30.59
Toplam	41	100	39	100	38	100	33	100	19	100	170	100
İşletme Sahiplerinin Ana Sözleşmeyi Okuma Dağılımı												
Okudum	14	34.15	13	33.33	19	50	8	24.24	8	42.11	62	36.47
Okumadım	27	65.85	26	66.67	19	50	25	75.76	11	57.89	108	63.53
Toplam	41	100	39	100	38	100	33	100	19	100	170	100
İşletme Sahiplerinin Kooperatif Hesaplarıyla İlgili Bilgi Edinme Durumu												
Bilgi Ediniyorum	27	65.85	22	56.41	21	55.26	19	57.58	10	52.63	99	58.24
Bilgi Edinmiyorum	14	34.15	17	43.59	17	44.74	14	42.42	9	47.37	71	41.76
Toplam	41	100	39	100	38	100	33	100	19	100	170	100
Yönetime Katılan Ortakların Dağılımı												
Yönetimde Görev Alan	1	2.44	0	0	1	2.63	1	3.03	1	5.26	4	2.35
Yönetimde Görev Almayan	40	97.56	39	100	37	97.37	32	96.97	18	94.74	166	97.65
Toplam	41	100	39	100	38	100	33	100	19	100	170	100

Bu çalışmada Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarına memnuniyet düzeyini oluşturan etmenler faktör analizi yardımıyla belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kısım için oluşturulan 56 maddelik anket havuzu faktör analizi yardımıyla 17 madde ve 5 boyuta indirgenmiştir (Çizelge 5). Bulgular faktör analizine ait Keiser-Meyer-Olkin (KMO) yeterlilik ölçüsü 0.72, Bartlett Küresellik Testi istatistiksel açıdan önemli olduğunu göstermektedir ($p < 0.05$). Çizelge 5'te üreticilerin memnuniyet yapısını oluşturan faktör yapısı boyutları ve maddeleri sunulmuştur. Faktör yapısı incelendiğinde 1. boyutta yer alan maddelerin kooperatife duyulan güveni temsil ettiği görülmektedir. Bu boyutta yer alan faktör yükleri 0.837 ile 0.757 arasında değişmektedir. Bu boyut toplam varyansın %23.963'ünü açıklamaktadır. Bu durumda ölçekteki en başarılı yığılmanın faktör 1'de olduğu görülmektedir. Özdeğeri 4.074'dür. 2. boyutta yer alan maddeler ise kooperatife duyulan inancı temsil ettiği görülmektedir. Bu boyutta yer alan faktör yükleri 0.702 ile 0.576 arasında değişmektedir. Bu boyut toplam varyansın %12.593'ünü açıklamaktadır. Özdeğeri 2.141'dir. 3. boyutta yer alan maddeler incelendiğinde bu boyutun kooperatifin sosyal faydasını temsil ettiği görülmektedir. Bu boyutta yer alan faktör yükleri 0.845 (C09) ile 0.637 (E08) arasında değişmektedir. Bu boyut toplam varyansın %8.446'sını açıklamaktadır. Özdeğeri 1.436'dır. 4. boyutta yer alan maddeler incelendiğinde bu boyutun kooperatif başarısını temsil ettiği görülmektedir. Bu boyutta yer alan faktör yükleri 0.793 ile 0.682 arasında değişmektedir. Bu boyut toplam varyansın %7.854'ünü açıklamaktadır. Özdeğeri 1.335'dir. 5. boyutta yer alan maddeler incelendiğinde bu boyutun kooperatifin ekonomik faydasını temsil ettiği görülmektedir. Bu boyutta yer alan faktör yükleri 0.793 ile 0.682 arasında değişmektedir. Bu boyut toplam varyansın %7.320'sini açıklamaktadır. Özdeğeri 1.244'dür. 5 faktörün toplam varyansın %60.177'sini açıklamaktadır. Yapılan çalışmada en fazla yığılmanın Kooperatife duyulan güveni temsil eden faktör 1'de (%23.963) olduğu tespit edilmiştir. Bunun ardından kooperatifçilik inancını temsil eden faktör 2, kooperatiflerin sosyal faydasını temsil eden faktör 3, kooperatif başarısını temsil eden faktör 4, kooperatiflerin ekonomik faydasını temsil eden faktör 5, öne çıkmaktadır.

Çizelge 5. Faktör analizi bulguları

	Gruplar				
	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	Faktör 5
D04-Kooperatifte adaletli bir yönetim hakimdir	0.837				
D05-Kooperatif bana fayda sağlar	0.824				
D07-Genel kurul çalışmaları faydalı oluyor	0.768				
D03-Kooperatife güvenirim	0.757				
B01-Ailemizde kooperatif üyeliği önemlidir		0.702			
B02-Kooperatif üyesi olmak ve pancar üretmek çevremde itibar sağlar		0.695			
F03-İlerde ben ya da ailemden birisinin kooperatif yönetiminde olmasını istiyorum		0.650			
F07-Kooperatif bana özgüven kazandırdı		0.576			
C09-Kooperatif sayesinde üretimde bulunarak köyden kente göç engelleniyor			0.845		
C10-Kooperatif sayesinde tarımın devamlılığı sağlanmaktadır			0.742		
E08-Ortak iş yapmayı severim			0.637		
F10-Kooperatif çalışanları işini en iyi şekilde yapıyor				0.793	
F11-Kooperatif müdürü ve yardımcıları başarılıdır				0.747	
F08-Kooperatifin yönetim kurulu başkanı başarılıdır				0.682	
A03-Şeker pancarı taban satış fiyatını yeterli buluyorum					0.674
A06-Aynı ve nakdi avansları (mazot, gübre, tohum, avanslar vb.) yeterli buluyorum					0.629
A05-Mazot, gübre, alet-ekipman, avans ve temliklerden yararlanmak için pancar üretiyorum					0.578

Faktör analizinden elde edilen bulguların kooperatif başarısına etkisinin belirlenmesi için yapısal eşitlik modeli geliştirilmiştir. Geliştirilen yapısal eşitlik modeli (bundan sonra YEM) Şekil 3'te sunulmuştur. Model için RMSEA değeri 0.081, NFI değeri 0.694, GFI değeri 0.860, CFI değeri ise 0,690 olarak belirlenmiştir. YEM uyum iyiliği bulguları modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Şekil 3'te görüldüğü üzere kooperatife duyulan güven ve kooperatif başarısı değişkenleri arasındaki ilişki katsayısı 0.52 (güven başarı); kooperatife duyulan inanç ve kooperatif başarısı değişkenleri arasındaki ilişki katsayısı 0.86 (inanç başarı) olarak yorumlanmıştır. Bununla birlikte ekonomi gizil değişkeni için güven, sosyal fayda gizil değişkeni için ise kooperatife olan inancın aracı değişken olduğu gözlemlenmektedir. Buna göre ekonomi gizil değişkenin kooperatif başarısına etkisi 0.176 (0.34*0.52) iken, sosyal fayda gizil değişkeninin 0.37 (0.44*0.86)'dir. Geliştirilmiş olan memnuniyet modelinde kooperatif başarısına etki eden en önemli tutumun ortakların kooperatife olan inancı olduğu gözlemlenmektedir. Bunun ardından kooperatife olan güven başarıya önemli derecede etki yaparken en düşük etki ve ekonomik faydadan gelmektedir. Path katsayıları incelendiğinde ortakların kooperatife olan memnuniyetinde en yüksek katsayıların kooperatife adaletli bir yönetim hakimdir ve aynı ve nakdi avansları yeterli buluyorum ifadesinden geldiği belirlenmiştir. Ayrıca path katsayıları kooperatife şeker pancarı taban satış fiyatını yeterli buluyorum, avans ve temliklerden yararlanmak için pancar üretiyorum, kooperatif sayesinde köyden kente göç engelleniyor, kooperatif üyesi olmak çevremde itibar sağlar, ben veya ailemden birinin yönetimde olmasını istiyorum, kooperatif bana özgüven kazandırdı, kooperatifin yönetim kurulu başkanı başarılıdır, kooperatif çalışanları işini en iyi şekilde yapıyor ifadelerinin katsayı olarak öne çıktığını göstermektedir. Kooperatif memnuniyetinde öne çıkan bu unsurların geliştirilmesiyle sürdürülebilir bir kooperatif memnuniyeti oluşturulabilir.



Şekil 3. Yapısal Eşitlik Modeli Uygulanması

4.SONUÇ

Yapılmış olan çalışmada öncelik olarak Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi Ortaklarına ait genel bilgiler belirlenmiş ardından faktör analizi yardımıyla ortakların memnuniyetleri oluşturan boyutlar ortaya konulmuştur. Bu boyutlar kooperatife duyulan güven, kooperatifin ekonomik faydası, kooperatifin sosyal faydası, kooperatife duyulan inanc ve kooperatifin başarısıdır. Kooperatife duyulan güvenin varyansı en fazla açıklayan grup olduğu görülmektedir. Buna göre kooperatife duyulan güvenin Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarının memnuniyetlerinin belirlenmesinde önemli payı olduğu tespit edilmiştir.

Bunun yanı sıra çalışmada yapısal eşitlik modellemesi uygulanarak bu değişkenlerin kooperatifin başarısına etkisi analiz edilmiştir. Yapısal eşitlik modeli uygulanması sonucunda kooperatife duyulan inancın kooperatif başarısına en yüksek katkıyı

sağladığı belirtilebilir. Kooperatife duyulan güven, kooperatifin ekonomik faydası, kooperatifin sosyal faydası, kooperatife duyulan inancın kooperatif başarısına etki ettiği görülmekte ancak en büyük etki kooperatife duyulan inançtan kaynaklanmaktadır. Model sonucunda kooperatife olan memnuniyetin belirlenmesinde; kooperatifte adetli bir yönetim hakim olması, şeker pancarı taban satış fiyatının ortaklar tarafından yeterli bulunması, avans ve temliklerden yararlanmak için üretimde bulunulması, aynı ve nakdi avansların yeterli bulunulması, kooperatif sayesinde köyden kente göçün engellenmesi, ortaklar tarafından kooperatif üyesi olmanın çevresinde itibar sağladığının düşünülmesi, kendisi veya ailesinden birinin yönetimde olmasını istemesi, kooperatifin kendisine özgüven kazandırdığının düşünülmesi, yönetim kurulu başkanının başarısı ve çalışanların işini en iyi şekilde yapması etki olmuştur. Bunlar içinde en fazla etkiye sahip katmayı aynı ve nakdi avansların ortaklar tarafından yeterli bulunması değişkenidir.

Ortakların memnuniyetlerini etkileyen en büyük etkenler ekonomik faktörler olsa da burada kooperatif başarısı yönetim başkanı yöneticiler ve çalışanların işini en iyi şekilde yapması başarının altındaki gizli değişkenleri en anlamlı şekilde açıklamaktadır. Sözleşmeli üretimin ülkemizde ilk örneklerinden olan şeker pancarı tarımı desteklediği ve pancar ekicileri kooperatiflerinin ve iştiraklerinin düzgün yönetildiği takdirde daha başarılı olabileceği ifade edilebilir. Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi ortaklarının memnuniyetlerinin belirlenmesi üzerine daha da ayrıntılı çalışmalar yapılabilir. Böylece yeni düzenlemeler ışığında ortakların memnuniyetleri kalıcı kılınabilir.

KAYNAKLAR

- Anonim. (2014). *Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. 2014 Yılı Faaliyet Raporu*. Ankara.
- Arslan, Y. (2007). *Afyon Pancar Ekicileri Kooperatifinin Finansal Analizi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cinar, G., Isin, F., & A. Hushmat (2016). *Classification of Risk Perceptions of Trading Firms*. *Journal of Financial Risk Management*, 5(01), 7-13.
- Cinar, G., Isin, F., & A. Hushmat (2016). *How Managers React to Crisis?: A Planned Behavior Theory Approach*, *The East Asian Journal of Business Management* 6 (4), 5-12.
- Çelik, N. (2012). *Dünyada ve Türkiye'de Kooperatiflerin Ekonomik ve Sosyal Kalkınmadaki Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Erol, F. (1998). *Pancar Ekicileri İstihsal Kooperatiflerinin Gelişimiyle İlgili Sorunlar ve Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Everest, B., & Yercan, M. (2016). *Kooperatif ortaklarının kooperatifçilik ilkelerini algulamaları üzerine bir araştırma: Tarım kredi kooperatifleri örneği*. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 53(1), 67-73.
- Kepoğlu, A. (2008). *Şeker Pancarında Kota Uygulamalarının Şeker Pancarı Üretimine Etkileri ve Üreticilerin Sosyo-Ekonomik Durumlarında Meydana Gelen Değişimler: Eskişehir İli Alpu İlçesi Araştırması*. Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı.
- Miran, B. (2002). *Temel İstatistik*. İzmir.
- Özcan, L. Ö. (2005, Aralık). *Kooperatifçilik Gününü Kutlarken*. *Türkiye Koop Dergisi*(85), 44.
- Pankobirlik. (2015). *S.S. Pancar Ekicileri Koop. Birliği Pankobirlik Stratejik Eylem Planı*. Ankara.
- Polat, F. (2011). *Yemelik Yağ Sektöründe Tüketici Davranışlarını Etkileyen Faktörlerin Analizi*. Ankara: Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü.
- Serinikli, N. ve İ., H., İnan. (2011). *Küreselleşme Sürecinde Tarım Kooperatifleri ve Küreselleşmenin Tarım Kooperatiflerine Etkisi*. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 17 (2): 19-27.
- Şahin, A., Cankurt, M., Günden, C., Miran, B., & Meral, Y. (2013). *Türkiye'de kooperatiflere ortak olmada ve kooperatif başarısında etkili faktörlerin analizi*. *Akademik Ziraat Dergisi*, 2(1), 23-34.
- Şimşek, Ö.F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş, temel ilkeler ve lirselleştirme uygulamaları*, Ekinoks yayınları, Ankara, 212s.
- Tuğcu, G. (2009). *Pankobirliğin 4634 Sayılı Şeker Kanunu Çerçevesinde Ülke Şeker Piyasasındaki Yerin Şeker Pancarı Üreticisi Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ.
- Yercan, M. (2007). *Türkiye ve Avrupa Birliğinde Tarımın Örgütlenme Deseni ve Tarımsal Kooperatifler*. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 19-29.